

Türk Sanatında Ördek İmgesi: Kültürel İkon veya Sembolik Anlam The Image of the Duck in Turkish Art: Cultural Icon or Symbolic Meaning

Ayşenur SEZGİN ÖZRLİ (Sorumlu yazar / Corresponding author)

Dr., aysenur65sezgin@gamil.com, ORCID: 0000-0002-5159-9426

Özet

Doğal dünyanın sevimli yansımaları olan ördekler, doğa ile bağlantısı bulunan, dini ve kültürel anlamlar barındıran ve insanlarla olan ilişkilerinin sanatla buluştuğu özel canlılardır. Türk sanatında ördek sembolizminin, estetik ve görsel denemeleri genellikle ahşap, çini, maden, minyatür, seramik, taş, tekstil, vb. malzemelerle şekillendirilmiştir. Ayrıca Türk sanatında geniş bir yelpazede görülen ördek motifi, resim, heykel, yazı ve diğer sanat formlarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, sanatsal alanda kullanılan ördek imgesinin oluşum serüveni, hangi ikonografik mesajlar ihtiva ettiği ve sanat eseri olma özellikleri, teknik ve üslup analizleri birlikte incelenmiştir. Ördeğin Türk topraklarındaki tarihi ve mitolojik kökenleri araştırılarak Türk sanatında geçmişten günümüze kadar olan süreçteki yeri, süsleme unsuru olarak kullanımı ve yapım teknikleri üzerinde durulmuştur. Ördek imgesi birçok ikonografik mana ihtiva ederek Türk sanatında uzun bir geçmişe sahip olmuş ve çeşitli dönemlerde farklı şekillerde yorumlanmıştır. Ördek imgesinin kullanımında Türk mitolojisi, destanlar, halk hikâyeleri ve masallar gibi kültürel unsurların da etkili olması durumu sanat tarihi alanında bu konuya çok boyutlu bir anlam katmaktadır. Söz konusu çalışmada ele alınan ördek imgesinin Türk sanatındaki kültürel, sembolik ve sanatsal boyutu ortaya çıkarılarak, süsleme ve imgesel konularda başka alanlara da bilimsel anlamda kaynaklık edebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Tarihi, Ördek, İkon, Figür, Süsleme

Abstract

Ducks, which are cute reflections of the natural world, are special creatures that have a connection with nature, have religious and cultural meanings, and their relationships with people meet with art. Aesthetic and visual experiments of duck symbolism in Turkish art are generally made of wood, tiles, metal, miniature, ceramics, stone, textiles, etc. shaped with materials. In addition, the duck motif, seen in a wide range of Turkish art, also appears in painting, sculpture, writing and other art forms. In this study, the formation adventure of the duck image used in the artistic field, the iconographic messages it contains, its characteristics as a work of art, and its technical and stylistic analysis were examined together. By researching the historical and mythological origins of the duck in Turkish lands, its place in Turkish art from past to present, its use as an ornamental element and its construction techniques are emphasized. The duck image has a long history in Turkish art, containing many iconographic meanings, and has been interpreted in different ways in various periods. The fact that cultural elements such as Turkish mythology, epics, folk tales

Atıf / Citation: Sezgin Özrli, A. (2024). Türk sanatında ördek imgesi: kültürel ikon veya sembolik anlam. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 24 (1), 251-268.
<https://doi.org/10.32449/egetedid.1413269>

and fairy tales are also effective in the use of the duck image adds a multidimensional meaning to this subject in the field of art history. It is thought that the duck image discussed in the study in question can be a scientific source for other fields in ornamentation and imagery by revealing its cultural, symbolic and artistic dimensions in Turkish art.

Keywords: Art History, Duck, Icon, Figure, Ornament

Ördek motifleri, Türk kültüründe tarihi ve mitolojik kökenlerinden kaynaklanan sembolik bir değere sahiptir (İltuş, 2021, s.318). Ördeğin mitolojik kökeni, Türk sanatındaki varlığını ve anlamını etkileyen önemli faktörler ihtiva etmektedir. Bunun yanı sıra Türk sanatında ördek imgesinin farklı dönemlerde nasıl temsil edildiği ve yorumlandığı ayrıca üzerinde durulması gereken bir konu olmaktadır. İslam öncesi Türk sanatı, Selçuklu, Osmanlı dönemi ve modern Türk resim sanatına kadar çeşitli zaman dilimlerinde ördek motifleri çeşitli kullanım alanlarında geçmektedir. Sanat eserleri ve bazı örnekler üzerinden yapılan analizler, ördek imajının nasıl bir sembolik anlama sahip olduğunu ve sanatçılar tarafından nasıl yorumlandığını anlamak için önemli bir araç sağlamaktadır.

Türk sanatında kullanılan ördek imgesinin kültürel bir ikon olarak mı yoksa sadece bir hayvansal süsleme ögesi olarak mı kullanıldığı üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Türk sanatında geniş bir yelpazede görülen bu motifin, resim, heykel, yazı, maden, ahşap, minyatür, çini ve seramik gibi diğer sanat formlarında barındırdığı anlam ağırlığı açısından ikonografik çözümlemesi merak konusudur. Türk topraklarındaki tarihi ve mitolojik kökenine değinilen ördek imgesinin Türk mitolojisinde bereket, refah ve doğurganlık sembolü olarak kabul edildiği de bilinmektedir (Ögel, 1993; Akalın ve Sami, 1993; Yücel ve Sanal, 2021). Bu mitolojik kökenler, ördek figürünün Türk sanatındaki önemini ve pozisyonunu ortaya koyan unsurlar olarak ele alınmaktadır (Çoruhlu, 2019, s.16).

Ördek imgesi Türk sanatında kültürel bir ikon mu yoksa sembolik bir anlam mı taşımaktadır? Zira bu soru Türk toplumunda ördek imajının belirli değerlerin ve inançların simgesi haline nasıl geldiğini veya sanatçılar tarafından kişisel ifade aracı olarak nasıl kullanıldığını anlamak için merkezi bir önerme öne sürmektedir. Ördek imgesinin sanatsal temsillerini kültürel bağlamı içinde ele almak, Türk sanatında ördek imgesinin anlam ve işlevinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Sanatsal eserlerin analizi ve sanat tarihine ilişkin kaynakların araştırılması yoluyla ördek imgesinin çeşitli sembolik anlamlarını ortaya çıkarmak bu araştırmanın amaçlarından biri olmaktadır. Yanı sıra Türk sanatı ve kültürüne yönelik daha geniş bir anlayış sağlamak için ördek imgesinin sembolik ve kültürel anlamlarının daha da araştırılmasının gerekliliği değerlendirilmeye çalışılmıştır. Burada ördek imgesinin Türk sanatında nasıl tasvir edildiği ve yorumlandığı, içinde bulunduğu zamanın değişikliği ve çeşitli dönemlerdeki

kullanımı, biçimsel bir anlamın da varlığını göstermektedir. Netice itibariyle sanatçıların kişisel ifade aracı olarak ördek imgesini nasıl kullandıkları, bu imgenin Türk sanatında sembolizm veya ikonografik anlamının ortaya çıkarılması durumu da değerlendirilmeye çalışılan konulardan olmaktadır. Gözlem tekniği, alana çıkma ve araştırma yöntemi ile değerlendirmeye alınan bu çalışmada Türk sanatının derinliklerinde yer alan ördek imgesinin rolünü daha anlaşılabilir kılmak, Türk kültüründeki konumunu aydınlatmak ve Türk sanatına yeni bir perspektif sunmak hedeflenmektedir. Devamında, ördek imgesinin Türk sanatındaki kapasitesinin işleyişine ve farklı kültürel etkilerinin yapılandırılmış ayrıntılı analizler ile potansiyeline değinilmektedir. Bu analizler, ördek imgesinin Türk sanatında nasıl bir rol oynadığını ve ne tür anlamlar taşıdığını ortaya çıkarma ve farklı coğrafyalarda ve farklı zaman dilimlerindeki konumlandırılma şekillerine göre kategorize edilmesi niteliği taşımaktadır.

Türk Sanatında Ördek İmgesi: Tarihçesi ve Kökenleri

Türk topraklarında ördekler beslenme, avlanma, yiyecek kaynağı bulma özelliği taşıyan canlılar olarak bilinmektedir. Ayrıca Türk topluluklarında ördeğin sanatsal ve kültürel anlamda ne ifade ettiği ve nasıl kullanıldığına dair bilgilere de ulaşılmaktadır. Ördek motifleri, çeşitli sanat ürünlerinde ve dekoratif objelerde görülmektedir (Arısoy ve Öztürk, 2018). Örneğin; eski Türk yazıtları ve çömlekler, geleneksel el sanatları olan dokuma eserler, ahşap oymacılığı ve metal işçiliğinde ördek motiflerine yer verilmiştir. Türk mitolojisindeki efsanelerde ördek, Tanrıça Ülgen'in simgesi olarak kabul edilirdi. Ayrıca, Türk mitolojisindeki bazı hikâyelerde ördek, kahramanların yolculuklarında yol gösterici olarak da geçmektedir (Özkan, 2022, s.226).

İskit sanatı, Orta Asya'da ve Kafkasya'da MÖ 7. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar var olan İskit içeriklerine ait sanat eşyalarını kapsamaktadır (Jettmar, 1967; Piotrovsky, 1975; Sözlü, 2015). Bu sanat eserleri arasında hayvan motifleri oldukça yaygın olup ve ördek figürleri de bu motiflerden sadece biridir. Ördekler, İskit sanatında genellikle bronzdan yapılmış süs eşyalarında, silahlar, zırhlar üzerinde ve diğer çeşitli objelerde görülmektedir. Bu motifin neden bu kadar yaygın olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, ördeklerin İskitler için önemli bir anlam ifade ettiği bilinmektedir. İskit sanatında genellikle gerçekçi bir şekilde tasvir edilen ördek motifleri özellikler tüyleri ve kanatlarıyla dikkat çekmektedirler (Atar ve Ateş, 2009). Ayrıca bu tasvir edilen ördeklerin kanatları genellikle açık veya yarım açık bir şekilde betimlenmiştir. İskit sanatında, genellikle hayvan figürleri ve sembollerinin kullanımı onların doğaüstü güçlerin varlığına inandığına işaret etmektedir (Farkas, 2000, s.16-17).

Hun ve Göktürk sanatında ördek figürlerine çok fazla rastlanmaktadır. Ördek figürleri, sadece dekoratif bir imge olarak değil, kültürel manada bir sembol ve mitolojik anlam da ifade etmektedir. Bu kültürlerde ördek avlanma kültürünün yanı sıra bereket ve zenginliği sembolize etmesi nedeniyle oldukça

önemsenmiştir (Akgün, 2020). Hun sanatında ördek figürleri genellikle takı ve süs eşyalarında görülmektedir. Altın, gümüş veya bronz malzeme ile yapılan bu figürler, genellikle çok ince işçiliğe sahip ve diğer hayvan figürleriyle birlikte kullanılmıştır. Göktürk sanatında ise ördek figürleri, hayvan üslubu olarak bilinen stilin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu dönemde yapılan eserlerde, ördek figürlerine genellikle diğer hayvanlarla birlikte yer verilmiştir (Kartal ve Bağcı, 2022: s.1078). Maden işlemeciliği, taş oymacılığı, çömlekçilik gibi farklı sanat dallarında görülen bu figürler özellikle savaş, cesaret, kahramanlık gibi manevi etkileri nedeniyle savaş aletleri, silahlar ve zırhlar üzerinde de işlenmiştir (Diyarbakirli, 1972, s.123). Bu eserlerde ördeklerin kanatları, pençeleri ve gagaları ince ayrıntılarına kadar tasvir edilmiş ayrıca doğal unsurları belirgin ve yuvarlak hatlarla betimlenmiştir. Hun sanatından farklı olarak Göktürk sanatında ördek figürleri güçlü bir şekilde stilize edilmiş ve soyutlandırılmıştır. (Doruk, 2008, s.38).

Emevi, Abbasi (seramik), Fatımi (ajur teknikli süzgeçler), Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu (Yetkin,1952, s.45), Anadolu Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu gibi önemli uygarlıkların kültür havzalarından beslenerek büyüyen Türk sanatı, etkileşim geçirerek ve değişime uğrayarak şekillenmiştir (Aslanapa, 1983, s.25; Kuban, 1964, s.45). Türk sanatında ördek figürleri genellikle doğa ve av hayatını temsil etmek için kullanılan bir motif olarak belleklere yerleşmiştir. Özellikle Orta Asya Türk topraklarında avlanma ve av hayatı önemli bir yer edindiğinden dolayı yetişkin ördek figürleri sıkça kullanılırdı. Türklerde ördek figürleri genellikle ahşap, metal ve taş gibi malzemeden yapılan süs eşyaları, takılar ve silah kabzalarında yer almaktadır. Türk insanları, ördekleri sembolize eden motifleri savaş kıyafetleri ve bayraklarında da kullanmışlardır (Özkan, 2022, s.226).

Selçuklular süslemelerinde doğada yer alan figürleri ve geometrik desenleri kullanarak, kendilerine has bir tarz oluşturmuşlardır. Selçuklu sanatında yer edinen doğayı temsil eden figürlerden olan ördek figürü de Selçuklu seramik ve çini süslemelerinin bazılarında kullanılmıştır. Örneğin, Selçuklu Dönemi çini sanatında ördek karakterleri çini panoların kenarlarında ve fayans süslemelerinde görülebilmektedir (Arısoy ve Öztürk, 2018). Süsleme kompozisyonlarında doğal hayatın güncel aksiyonlarındaki canlılar arasında yer alan ördekler genellikle su ile beraber gösterilmiştir. Selçuklu sanatında ördekler, çini malzemeler üzerinde gökyüzündeki yıldızlarla ve bitkisel desenlerle birlikte kullanılarak estetik görünümleri oldukça dikkat çekici bir karaktere dönüşmüşlerdir. Ayrıca bazı Selçuklu minyatürlerinde de ördeklerin resmedildiği eserler bulunmaktadır. Bu minyatürlerde ördekler, diğer kuşlarla birlikte gösterilmiş ve doğal ortamlarında tasvir edilmiştir (Tiryak, 2021, s.64). Kısacası ördek figürünün Selçuklu sanatında kullanılmasının nedeni, bu hayvanların su ile birlikte olmaları ve doğal

yaşama uyumlu olmalarıdır. Kullanıldıkları süslemelerde ördekler göl veya nehir kenarlarında yüzerken ya da uçarken tasvir edilmiştir.

Osmanlı sanatında da ördek figürlerinin yaşatıldığı birtakım eserler yer almaktadır (Pamuk ve Oyman, 2016). Osmanlı minyatür sanatında 16. ve 17. yüzyıllarda sıkça kullanılan ördek figürü, doğal yaşamı yansıtmaktadır. Ayrıca, çeşitli hayvan hikâyelerinde de bu figürlere rastlanmaktadır (Tiryak, 2021, s.64). Özellikle av sahnelerinde avcılarının avlanmak için kullandığı başka hayvan figürleri ile birlikte ördek figürleri tasvir edilmiştir (Doğru, 2015, s.76).

19. yüzyılda ortaya çıkan Osman Hamdi Bey gibi ünlü Türk ressamı da çalışmalarında ördek figürünü kullanmışlardır (Eldem, 2019, s.54). Ördek figürleri, bu çalışmalarda da doğa ve av hayatını temsil eden önemli bir motif olarak ağırlığını hissettirmiştir (Özmen ve Dalkıran, 2022).

Türk kültüründe ördek çeşitli sembolizm ve anlamlarda yorumlanmıştır. Bu yorumlardan bazıları şöyledir:

Bereket ve bolluk sembolü; Ördekler, bereket ve bolluk sembolü olarak görülmektedir. Ördek suyu temsil eder ve suyun bolluk getirdiğine inanılmaktadır.

Sadakat ve güven sembolü; Ördekler, sadakat ve güvenin sembolü olarak kabul edilmektedir. Saf ve sevimli görüldüğü için sanat eserlerine güveni temsil eden imgesel bir tasarımla işlenmiştir (Buğrul, 2021, s.55).

Şifa kaynağı; Türk kültüründe, ördeklerin eti ve yumurtaları şifa kaynağı olarak kabul edilmektedir. Özellikle göğüs rahatsızlığı olan kişilere ördek eti yemesi önerilmektedir.

Bu sembolik anlamlar Türk kültüründe her bölge için farklılık gösterebilmekte ve bu yorumlar kesindir diye bir ifade kullanılmamaktadır. Genellikle ördeklerin yapısı ve özellikleri mutluluk, bolluk gibi pozitif konuları ifade etmede etkili olmaktadır. Ördekler, suyu ve doğayı temsil ettikleri için saflığı, bereketi ve zenginliği çağrıştırmaktadır. Kullanıldıkları sanat eserlerinde sanatçıların gözlem gücünü farklı şekillerde yansıtan bu ördeklerin fiziksel özellikleri farklı kombinasyonlarla kullanılmaktadır (Deniz, 2012, s.47). Örneğin; ördeklerin parlak yeşil renkli başları ve kanatları, sanatta yeşilin ve doğuş sembolizmi ile bağlantılı olabilir. Örneğin; Türk halk ozanı olan Karacaoğlan'ın söylemiş olduğu türküsünde yeşilbaşlı gövel ördek tanımı geçmektedir. Karacaoğlan elinde sazı ile birlikte türlü düşüncelere dalan bir yandan da çevresinde gördüğü hayvanları inceleyerek ruhuna dokunan o duyguyu yansıtmaya çalışmıştır. Belki de yeşil ördek sevgiliyi hatırlatmıştı kendisine. Bundan ötürü genellikle bolluk bereketi temsil eden ördeğin, aşk ve sevgiyi de çağrıştırmakta olduğu düşünülmektedir. Ördeklerin yumuşak tüyleri ve zarif hareketleri, sanatta zarafet ve güzellik sembolü olarak da kullanılmaktadır.

Ördek, farklı kültürlerde ve halk hikâyelerinde de çeşitli anlamları ifade etmektedir. Bazı kültürlerden örnekler vermek gerekirse:

Algonquin Halk Hikâyeleri - Rüzgâr Yaratığı; Kuzey Amerika'daki Algonquin halkının mitolojisinde, rüzgârın yaratıcısı olarak kabul edilen “Windigo” isimli bir ördek yaratığı yer almaktadır. “Windigo”, ördek formunda bir ruh olarak tasvir edilir ve rüzgârın gücünü temsil eder

(Kimmerer, 2022).

Japon Halk Hikâyeleri – Mızukume; Japon halk hikâyelerinde “Mızukume” olarak bilinen bir su canavarı vardır. Bu canavarın bir ördek şeklinde görünebildiğine inanılır. Batıl bir inanç olan ve suya düşen insanları yakalamak ve boğmakla görevli ördek bir takım ruhu da temsil etmektedir (Güngördü, 2017, s.72).

İskandinav Mitolojisi – Hamingja; İskandinav mitolojisinde, “Hamingja” olarak adlandırılan bir kader tanrıçası vardır. “Hamingja”, genellikle bir ördek formunda tasvir edilir ve kişinin kaderini belirlemekle görevlidir. Ördek, kişinin kaderini uçurumdan aşağıya atlayarak simgeler.

Amerika Kızılderilileri; Bazı Kızılderili kabileleri arasında, kuşlar mitolojik bir figür olarak kabul edilmektedir. Doğal akışıyla tüketimini ve yaşamının sürekliliğini sembolize eden ördek de bir kuş türünden olup tanrılarla iletişim kurabilen ve insanlara yardım eden bir aracı olarak görülmektedir (Koluman, 2009, s.28).

Avrupa Halk Hikâyeleri; Avrupa halk hikâyelerinde ördek, prenslerin veya prenseslerin hayvan şekline büründüğü ve sonra gerçek formuna döndüğü hikâyelerde kullanılır. Ördek, burada güç itibar sembolü olarak geçmektedir. Aynı zamanda ördek sadakati ve sevgiyi anlatırken, bazen de insanı içtenlik, güzellik ve erdem ile temsil eder (Von Franz, 2017).

Kuş çeşitlerinden biri sayılabilen ördek; mitoloji ve halk hikâyelerinde, farklı kültürlerde içerik ve öykülerde değişik form ve imgelerde tasavvur edilmektedir. Her kültürün kendine ait mitleri ve hikâyeleri olduğundan dolayı, ördek tasavvurunun anlam ve önemini anlamak bu bakımdan önemli ve gereklidir.

Ördek imgesinin bazı Türk kültürü ve ritüellerinde nasıl kullanıldığına dair örnekler vermek gerekirse:

Ördek Yemeği; Türklerin mutfak kültüründe ördek önemli bir yemek malzemesidir. Özel günler veya özel davetlerde misafirlere ikram edilir. Bu, bereket ve zenginlik sembolü olarak kabul edildiği için saray mutfaklarında da oldukça tercih edilmişti (Solmaz, 2018, s.117).

Düğün Ritüelleri; Bazı Türk düğünlerinde ördek kullanılarak çeşitli ritüeller gerçekleştirilmektedir. Örneğin; yeni gelin evine ördek tüyleri dökülmesi veya gelinlik üzerine ördek tüyü takılması bereket ve şans getirmesine inanıldığı içindir.

Tılsımlar ve Nazar Boncukları; Türk toplumunda, ördek imgesi bazen tılsımlar için veya nazar boncukları üzerinde kullanılır. Burada ördeğin kötü göz ve kıskançlıktan korunma, muhafaza etme gibi güçleri olduğuna inanılır (Meriçboyu, 2000, s.21).

Ata Sporları; Türk ata sporlarından biri olan ciritte, oyuncuların kullandıkları sopaların baş kısımlarında ördek tüyleri bulunur. Bu tüyler, hareketin izlenebilirliğini artırır ve performansını sembolize eder (Aracı, 2006, s.413).

Anlatılarda ve Halk Hikâyelerinde Ördek Motifi; Ördek, bazen masalarda veya destanlarda kahramanın yardımcısı olarak görülür ve kahramanın yolculuğunda yardımcı savaşçılar olarak geçer (Ögel, 2014, s.530). Bazı anlatı ve hikâyelerde de peri kızlarının kuğu, ördek ve kaz gibi sulak alanlarda yüzmeleri ve avcılara yakalandıkları sahneleri anlatılmaktadır. Kuğu, ördek ve kaz gibi sulak alanlarda bulunan kanatlılar, Türk destanlarında beyazlığın sembolü ve kutsal olarak görülür (Yozgat, 2019, s.1485).

Ördek imgesi, psikolojide ve rüya tabirinde de çeşitli anlamlara sahiptir.

Özgürlük ve Bağımsızlık; Ördekler, genellikle su üzerinde özgürce yüzebilen ve uçabilen hayvanlar olarak görülmektedir. Bu nedenle, ördek imgesi bağımsızlık, özgürlük ve bağlılık gibi duygu durumlarını temsil etmektedir (Karabulut, 2020).

Duygusal Denge ve Huzur; Ördekler, genellikle sessiz ve sakin sularda yüzerler. Bu nedenle, ördek imgesi iç huzur, sükûnet ve duygusal dengeyi sembolize eder (Yıldız, 2020, s.28). Rüyada ördek görmenin manası rahatlık, huzur ve duygusal olarak dengeli bir dönem geçirilecek diye yorumlanmaktadır.

Yaratıcılık ve Hayal Gücü; Ördekler, canlı renklere ve güzel tüylere sahip olmalarından dolayı yaratıcılık, hayal gücü ve estetik duyguları çağrıştırmaktadır.

Psikolojik durum ve rüyalar, kişiden kişiye farklılık gösterebilir ve anlamlarını kişisel deneyimlere, inançlara ve kültürel arka plana göre değiştirebilir. Özellikle batıl inanç, hurafeler ve geleneksel yaşam tarzı olan toplumlarda rüya tabirleri yorumlanırken bir nesneye ve nedene bağlı kalınarak ruhsal manada yorum yapılmaktadır. Bu nedenle rüyada görülen ördekle ilgili yapılan tabirler tamamen kişiseldir ve kesin değildir diye söylemek mümkün olmaktadır.

Ördek İmgesinin Kullanımı: Sanat Eserleri ve Süsleme Tasarımlarına Yansımaları

Türk sanatında ördek motifleri, doğa ve yaratıcılığın sembolleri olarak görülmektedir. Orta çağ Türk-İslam düşüncesinde ise ördek; dine sadakat, temizlik, berraklık, sadelik, ilim, irfan, dini hüznün, manevi güzellik gibi kavramların simgesi olarak sıkça vurgulanmıştır (Çoruhlu, 2012, s.153). Ördek

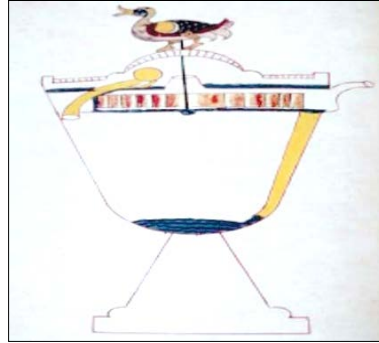
imgesinin sanat eserleri ve süsleme tasarımı olarak kullanımıyla ilgili dönemselsel bazda bazı örneklere rastlamak mümkün olmaktadır.

En eski ördek figürü sayılabilecek örneğe Altay dağlarındaki ikinci Pazırık kurganında elde edilen hayali yırtıcı hayvan başında rastlanmaktadır. Hayvanın ağız kısmında bir geyiğin kafası ve boyun bölümünde ise ördek figürü görülmektedir (Kılıçkan, 2004, s.54) (Görsel 1). Oyma tekniği ile işlenen hayvan figürleri ilgi çekici bir izlenim yaratmaktadır.

Artuklu dönemi bilginlerinden olan El Cezeri, Kitab-ül Hiyel adlı eserinde makine, su saatleri ve bazı kapkacaklarla ilgili deneyimlerinden bahsederken eserinin içerisinde yer alan bazı minyatürlerde ördek figürüne de rastlamaktayız. Örneğin; Cezeri, dönemin hükümdarına abdest aldırılmaya yarayacak bir mekanizmada ördek figürünü kullanmıştır. Bu minyatürde ördeğin kullanılan abdest suyunu içine yerleştirilmiş sifon yardımıyla kirli su bölümüne aktardığı anlatılmaktadır. Cezeri, ördeğin suyu içtiği fikrini yaratmak için bu olayı gerçekleştirmeyi arzu etmiştir denilebilir. Burada kullanılan ördek figürüne tavus kuşu diyenler de olmuştur (Görsel 2) (Takiyüddin, 1976, s.57).

Görsel 1: Ağızda geyik başı ve boynuna ördek figürleri işlenmiş hayali yırtıcı hayvan kafası (Kılıçkan, 2004, s.54).

Görsel 2: Kitab-ül Hiyel, (2. Kategori, 1. bölüm) (Üner ve Akpınarlı, 2017)

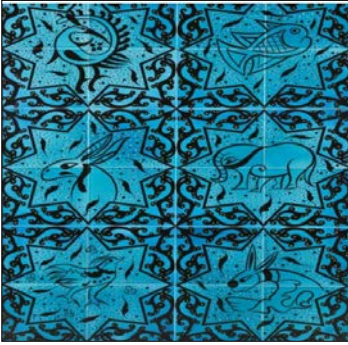
Artuklu Sarayı divanhanesinin güney eyvanında yer alan zengin mozaik ve çini süslemeli selsebilde de ördek figürlerine yer verilmiştir. Bu süslemede turkuaz, mor, bordo gibi renkler kullanılmıştır. Kullanılan figürler iç içe sarılmış düğümler, helezonik kıvrımlar, dairevi ve haçvari stillerle konumlandırılmıştır (Sözen,1971, s.226). Selsebilden gelen su, çini döşenmiş kanallar vasıtasıyla eyvanların ortasında bulunan fiskiyeli ve gösterişli çini mozaikler ile kaplanmış sekizgen havuza dolmaktadır. Anadolu Türk mimarisinde ilk defa görülen renkli taş ve küp cam mozaiklerle geometrik motifler oluşturulmuş ve aralarına ördek ve balık figürleri yerleştirilmiştir (Altun, 1991, s.419). Genellikle figürler geometrik şekillerin bir araya gelmesiyle oluşan imgesel tasarımlarla ortaya

çıkılmaktadır. Bu tasarımlarda, ördeğin kanatları, kuyruğu, gagası ve ayakları da stilize edilerek yansıtılmıştır.

Eski Ahlat şehir kazılarında ortaya çıkarılan seramikler üzerine işlenen balık, ördek, kuş, fil ve geyik figürleri, kurgulanmış sıraltı tekniği ve renkli sır uygulamalı seramik panosunda (Kaplan, 2021) bire bir aynısı olarak tasarlanmıştır. Bu hayvan figürleri arasında ördek figürü örneğini de görmekteyiz (Görsel 3). Bu örnek figür, doğal halinden uzak stilize bir biçimde işlenmiştir. Ayrıca bu figürlü çiniler sır altı ve lüster tekniği ile sanatçının gözlem gücünü yansıtan, gerçekçi sayılabilecek, doğaya bağlı özellikler gösteren üslupla stilize edilen seçkin örneklerden olabilmektedir (Arık, 2007, s.89).

13. yüzyıl minyatürlü aşk yazması örneği olan Varka ve Gülşah adlı çalışmanın 46. ve 47. minyatürlerinde ördek figürlerine yer verilmiştir. Burada ördekler hüznün simgesi olarak tarif edilmiştir. Varka ile Gülşah'ın ayrılığında kaynaklanan hüznü temsil eden ördek figürleri sanatçının gözlem gücünü yansıtan, doğaya bağlı gerçekçi sayılabilecek özellikler gösteren bir üslupla yansıtılmıştır (Atıla, 2011, s.37). Bu minyatürdeki ördek figürü uçar halde kanatlarını çırparak stilize edilmiştir. Burada bir devinim havası yaratılmak istenmiştir.

Mengüceklî Dönemi Divriği Ulu Cami girişinin ana kapısı (Kuzey Taç Kapı, Cennet Kapısı, Kale Kapı) üzerinde ördek ve balıkçı kuşu motifinin kabartma şeklinde vücut bulduğunu görmekteyiz. Bu figürlerle ilgili Özkul, “Allah bu hayvanlara gidin dünyada toprak bulun demiş, balıkçı kuşu toprak yok demiş ördek gagasında toprak ile gelmiş, Allah ördeğe havada karada denizde yaşa diyerek ödüllendirmiştir.” diye bazı söylemler olduğunu belirtmektedir (Özkul, 2020, s.63) (Görsel 4).

Görsel 3: Kuş, fil, ördek, geyik ve balık figürleri bulunan sıraltı tekniği ve renkli sır uygulamalı seramik pano örneği (Kaplan, 2021).

Görsel 4: Divriği Ulu Camii Cennet Kapı, Balıkçı ve Ördek Figürü

The David Collection’ında bulunan Selçuklu dönemine ait olduğu ön görülen bir şamdanın silindirik boyun bölümü altta ve üstte birer zencerek kuşakla sınırlanmıştır. Kuşakların arasında bitkisel bir zemin üzerine kufi yazılar işlenmiştir. Bu yazı şeridini ikiye ayıran rozetlerin içinde ise iki kuş (ördeğe de benzetilmektedir) figürü tasvir edilmiştir. Baş ve Bekmez, bu kuşların beşerî benzerlikler andıran bir görünümde betimlenmesinin Orta Çağ Türk sanatının fantastik varlıklarından siren olma ihtimalini güçlendirdiğini belirtmektedir (2022, s.71), Bu süslemedeki kuş (ördek de denilebilir) figürü başını arkasına bakar biçimde tasvir edilmiştir (Görsel 5).

Ördek imgesi Selçuklu ve Osmanlı saraylarında özellikle çini, seramik, dokuma, metal işçiliği ve ahşap oymacılığı gibi süsleme sanatı alanlarına da yansımıştır. Diğer hayvan ve bitki motifleriyle birlikte kullanılan ördek figürleri genellikle doğal, zarif bir şekilde stilize edilmiştir. Bu stilizasyonlar, ördeğin hareketi, güncel eylemsellikte suya dalması gibi özellikleri barındırmaktadır. Bu ördek imgelerine genellikle bazı yapı elemanları, çini ağırlıklı kubbe süslemeleri ve halı kilim gibi dokuma yüzeylerinde rastlamaktayız (Görsel 6).

Selçuklu çini sanatının en nadide parçalarının üzerlerinde deniz kuşları, tek ve çift başlı kartal, tavus, güvercin figürlerinin yanı sıra ördek figürleri de yer almaktadır. Selçuklu çini sanatında yer edinmiş olan bu figürlerin bazıları mimari bezeme öğeleri olarak binaların cephelerinde, taş ve tahta sandukalarda, mezar taşlarında, kapı, minber ve kürsülerde, havuz, çeşme ve su fiskiyelerinde kullanılmıştır (Ersoylu, 1980, s.85).

Görsel 5: The David Collection, Copenhagen i. n. “2/1963” (Pernille Klemp). (Baş ve Bekmez, 2022, s.65)

Görsel 6: Niğde Çamardı yöresi halı dokumasında görülen ördek motifi (Akpınarlı ve Gök, 2015, s.439)

Selçuklu saray mimarisinde çini karolarda av sahnelerinin başrol aktörü olarak ördek ve kuş figürlerine yer verildiği görülmektedir. (Öney, 2004, s.67). Bu figürlerin insan bedenini temsil ettiği söylenmektedir. Bilhassa beraber betimlenen nar motifi de bereketi, bolluğu temsil etmektedir. Ördek figürünün ayakları yeşil renkle, boyun ve kanatları ise kobalt renkle boyanmıştır. Arısoy, ördeklerin, göllerin en önemli aksesuarları olarak Dede Korkut efsanelerinin ana

karakteri olduğunu aynı zamanda da bir av hayvanı olarak geçtiğini belirtmektedir (Arısoy, 2018, s.379) (Görsel 7-8).

Görsel 7- 8: Beyşehir Kubad Abat Sarayı yıldız şekilli çini karolar içerisinde ördek motifleri (1236) (Barry, M.P.).

Oldukça tahrip olan ve temel kalıntıları halinde bulunan Kubad Abad Sarayı 1980 yılından itibaren Prof. Dr. Rüşhan Arık tarafından yapılan ve halen devam eden kazılarla toprak altından çıkarılarak Türk Sanatındaki yerini almaktadır. Kazılarda çini sanatının Selçuklular tarafından Kabul edilerek ve ustalıkla üretilerek mimari yapıların duvarlarında sergilenmek suretiyle tespit edilmiştir (Deniz, 2012).

Haç biçimli çini ve sekiz köşeli yıldız levhalar geçmeler şeklinde bir arada toplanarak meydana getirilen süsleme programları sıraltı ve lüster tekniğiyle nihayetlendirilmiştir. Bitkisel, figüratif, geometrik ve yazı unsurlarını bünyesinde barındıran bu çiniler Turkuaz, mangan, kobalt mavisi, siyah gibi renklerle boyanmıştır (Arık, 2000, s.110).

Osmanlı minyatürlerinde bazı kentleri büyük bir maharetle resmeden Matrakçı Nasuh, mimari yapılar, kaleler ve surları, şehirlerin karakteristik niteliklerini çok canlı bir üslupla yüksek bir doğa sevgisi ile resmetmiştir. Minyatürlerinde tavşan, karaca, geyik, ördek gibi hayvanları, dağlar, ağaçlar, canlı renkler ile oldukça doğala yakın bir ifade ve farklı bir üslup anlayışı içerisinde işlemiştir (Aslanapa, 1983, s.372) (Görsel 9).

15. yüzyılda kitap ve yazmaların ciltlerinde bulunan kapak içi süslemelerinde de hayvan tasviri uygulamaları büyük oranda kat veya müşebbek adı verilen teknikle yapılmıştır. Bu teknik oldukça emek isteyen işçilikle yapılmaktadır (Ünver ve Mesara, 1980, s.1). Ciltlerde kuşların, avcı kuşlar olarak adlandırılan kartal, doğan, şahin gibi türleri işlendiği gibi ağaçkakan, kaz, ördek gibi diğer türlerine rastlamak mümkündür. Örneğin; Süleymaniye YEK Fatih: 3887'de kayıtlı eserin miklep şemsesinin iki ucunda biri önüne diğer arkasına ördek figürü

görülmektedir (Görsel 10). Bu figürler tamamen stilize edilmiş bir şekilde işlenmiştir. Süslemenin ortasında realist üslûba yakın başı arkaya dönük uzun kuyruklu kuş tasvirine yer verilmiştir (Boydak, 2021, s.211).

Görsel 9: Matrakçı Nasuh, ördek, kuş, tavşan ve oğlak TSMK. (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi) B.408, y.19a figür detaylı doğa tasviri.

Görsel 10: Süleymaniye YEK Fatih: 3887, 906/1501, Miklep şemsesinde çeşitli kuş tasvirleri, Özkul, K. (2020, s.196).

Ördek İmgesinin Güncel Sanat ve Farklı Kültürlerdeki Kullanımları

Ördek imgesi, güncel sanat ve farklı kültürlerde birçok değişik tasarım ve farklı imajlarda kullanılmaktadır. Örneğin; sanat eserlerindeki (resim, heykel, enstalasyon) ördek imgesinin kullanımında sanatçılar, ördeği biçimsel veya estetik bir anlam taşıyan nesne olarak kullanmakta ve farklı anlatılara veya duygulara odaklanmaktadır. Aynı şekilde karikatürler ve çizgi romanlarda da ördek imgelerine rastlanmaktadır (MacDougall ve MacDougall, 2003, s.3). Özellikle bu ördek imgeleri antropomorfik (insan biçimlerinin veya özelliklerinin bir varlığa atfedilmesi) özellikte çeşitli hikâyelerde ve popüler kültürde yer alarak kahraman veya komik figür olarak da kullanılmaktadır. Animasyon filmleri ve video oyunlarında ördek imgelerinin tercih edilmesi, popüler bir seçenek olmaktadır. Örneğin; Disney'in ünlü karakteri "Donald Duck" ördek formu bir karakter olarak tanınan ve birçok animasyon filmi ve çizgi dizide yer almıştır. "Donald Duck" in özelliği sarı-turuncu renkli bacakları ve ayakları ile beyaz bir ördek olması ve fakat insan gibi konuşup, insan gibi hareket etmesidir. Video oyunlarında ise yine ördek imgesinden yararlanılmış ve avlanma ile ilgili görsel nitelikte bazı oyunlar geliştirilmiştir. Örneğin; "Duck Hunt" gibi klasik bir video oyununda oyuncular ördek ve güvercin avlarlar (Capezza, 2003). Müzik ve performans sahnelerinde kullanılan görsel unsurlardan biri yine ördek imgesi olmuştur. Bu sahnelerde ördek imgeleri dekorlarda kullanılarak görsel bir etki yaratılmaya çalışılmıştır. Sahne kıyafetlerinde, kullanılan aksesuarlarda veya arka planda ördek kullanımı popüler bir seçenek olmuştur. Reklamlar ve bazı marka imajlarında ördek kullanılan bir sembol niteliğinde olmuştur. Markaların logosunda veya tanıtım malzemelerinde ördek imgesine yer verilerek dikkat

çekici ve hatırlanabilir bir izlenim oluşturmak hedeflenmektedir. Moda ve aksesuarlarda da ördek imgesi, sıkça tercih edilen bir motif olmuştur. Ördek desenli kıyafetler, ördek şekli verilen aksesuarlar ve takılar stil ve moda anlayışında seçicilik ve farklılığı ortaya koymaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda görülmektedir ki ördek imgesi, güncel sanatta ve popüler kültürde geniş bir kullanım alanına sahiptir. Performans sanatları, sanat eserlerindeki kullanımları ve moda ve reklam logolarında, ördeğin sevimli, renkli ve dikkat çekici görüntüsünden faydalanılarak bir şeyler ortaya koyulmuştur. Öte yandan bazı video oyunları ve hikâye tarzı anlatımlarda ördek av demek, ördek beslenme demek yorumunu doğrular nitelikte kullanımlar da oldukça yaygındır. Bu da ördek imgesinin çok yönlü niteliklere sahip olduğunu ve bunun da sanatın ve kültürün her alanında karşımıza çıkabileceğini bizlere kanıtlamaktadır.

Sonuç

Türk sanatında ördek imgesinin tarihsel gelişimini ve kültürel anlamlarını araştırıp ördeğin Türk kültüründe hem kültürel ikon hem de sembolik anlamlar taşıdığını ortaya koymak çalışmanın temel amacı olmaktadır.

Giriş bölümünde, ördek imgesinin tarihsel gelişiminden kısaca bahsedilmektedir. Ördek, eski çağlardan beri Türk kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur. Türk mitolojisinde ördek, suyun, bereketin ve doğurganlığın sembolü olarak kabul edilmektedir. Türk halk kültüründe ise ördek, kurnazlığın ve becerikliliğin simgesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Gelişme bölümünde, Türk sanatında ördek imgesinin farklı kullanım biçimleri incelenmektedir. Türkler arasında ördek sembolizmi kültürel, bölgesel ve tarihsel faktörlere bağlı olarak farklı manalarda ve teknik formlarda sergilenmiştir. Bu kullanım biçimleri ördek imgesinin kültürel ve sembolik anlamları olduğunu göstermektedir. Ördek, Türk sanatında, süsleme ve dekorasyon amaçlı olarak kullanılmış ve örneklerine mimari, el sanatları, süsleme sanatlarında rastlamaktayız. Ördek geleneksel halk hikâyelerinde mitoloji ve inanç biçimlerinde de kullanılmış olup ve her kültürde farklı anlamlar ve semboller ifade etmektedir. Bazı Türk toplulukları için ördekler zenginliği anlatırken, bazıları için ise ölüm, hastalık ve şanssızlığı temsil etmektedir. Türk mitolojisinde ördekler genellikle bereket ve bolluğun sembolü olarak görülmekte ve ördek eti kullanımının güç ve kuvvet verdiğine olan inancı yaygın olmaktadır. Bazı topluluklarda ördekler uğursuz hayvanlar olarak görülür ve ördeklerin çıkardığı seslerin hastalık ve ölüm getirebileceğine inanılmıştır. Bu nedenle bazı yerlerde ördeklerin avlanması dahi yasaklanmıştır.

Ayrıca günümüz güncel sanat ve popüler alanda da kendine yer edinen ördek unsuru hem nicelik hem de nitelik açısından kullanılmaya değer görülmüştür.

Sonuç olarak; ördek imgesinin Türk kültüründe hem kültürel ikon hem de sembolik anlamlar taşıdığı kanaatine varılmış ve Türk sanatında ördek imgesi

tarihsel gelişim ve kültürel anlam olarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde kısıtlı sayıda da olsa ördeğin imgesel ve somut olarak Türk sanatında farklı kullanım alanlarının olduğu örneklerle desteklenmiştir. “Türk Sanatında Ördek İmgesi: Kültürel İkon veya Sembolik Anlam” başlıklı çalışmanın, akademik ve bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Kör hakemlik.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Tek Yazar %100.

Etik Komite Onayı: Yazar tarafından çalışmanın etik kurul iznine tabi olmadığı bildirilmiştir.

Finansal Destek: Yazar çalışma ile ilgili bir finansal destek alınmadığını bildirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çalışma ile ilgili potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını bildirmiştir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

KAYNAKÇA

- Akalın, L. S. (1993). *Türk folklorunda kuşlar*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akgün, H. C. (2020). *Türk kültür tarihi çerçevesinde Avrasya bölgesi kaya resimleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Akpınarlı, F. ve Çatalkaya Gök, E. (2015). *Jakarlı kumaş tasarımında figürlü bezemelerin kullanılması*. Gazi Kitapevi Yayınları.
- Akpınarlı, H. F. ve Üner, İ. (2017). İç Anadolu bölgesi halılarında görülen figüratif sembol ve motifler. *Art-e Sanat Dergisi*, 10(20), 630-651.
- Altun, A. (1991). *Artuklu sanatı*. Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), C. III: 418-419, İstanbul.
- Aracı, H. (2006). *Okullarda beden eğitimi*. Nobel Yayıncılık.
- Arık, R. (2000). *Kubad Abad Selçuklu saray ve çinileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arık, R. (2007). Selçuklu saraylarında çini, Anadolu'da Türk devri çini ve seramik sanatı (Editör: G. Öney ve Z. Çobanlı). İstanbul.
- Arisoy, Y. ve Öztürk, M. Ü. (2018). *Selçuklu dönemi seramik sanatında hayvan sembolizmi*. *İdil*, 7(44), 375-381.
- Aslanapa, O. (1983). *Türk sanatı, Minyatür sanatı*. Remzi Yayıncılık.
- Atar, H. H. ve Ateş, C. (2009). Türklerde tarih boyunca su ürünleri avcılığı. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1, 269-281.
- Atila, O. K. (2011). *Minyatür sanatındaki hayvan figürlerinin sembolik ifadeleri*. *Sanat Tasarım Dergisi*, 1(2), 35-44.

- Baş, G. ve Bekmez, A. (2022). *Kopenhag David Koleksiyonu'ndan bir şamdanın Orta Çağ av kültürüne ilişkin bezeme programı üzerine düşünceler*. Art-Sanat, 18, 59-86.
- Barry, M. P. (Tarih yok). *Çinili arşiv*. Erişim: 10.11.2017, <http://cinili.com/archive/>
- Boydak, F. Ş. (2021). *Türk cilt sanatında hayvan tasvirleri*. 3rd International Congress of Multidisciplinary Social Sciences (ICMUSS2021), May 04-06 2021 Ankara / Türkiye.
- Buğrul, H. (2021). *Doğal çevre bağlantılı kültürün Hakkâri geleneksel dokuma ve örgülerine yansımaları*. Arış Dergisi, 19, 44-67.
- Capezza, N. (2003). *Şiddet ve şiddetsizliğin kültürel-psikolojik temelleri: Ampirik bir çalışma*. Forum Niteliksel Sozialforschung/Forum: Niteliksel Sosyal Araştırma, 4(2).
- Çoruhlu, Y. (2012). *Türk mitolojisinin ana hatları*. Kabalcı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2019). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*. Ötüken Neşriyat.
- Deniz, Y. (2012). *Kubad Abad Sarayı çinilerindeki hayvan betimlemelerinin seramik yüzeylerde yorumlamaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Diyarbakırlı, N. (1972). *Hun sanatı*. MEB.
- Doğru, O. (2015). *Varka ile Gülşah minyatürlerinde figür yorumları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Doruk, Z. Ş. (2008). *Lev Nikolayeviç Gumilev'in geleneksel Türk dini ile ilgili görüşleri*. Erdem, 52(183), 183-230.
- Eldem, E. (2019). *Osman Hamdi Bey'in "karanlık" yılları (1871-1881)*. Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi, (17), 53-75.
- Ersoylu, H. (1980). *Türk dünyasının folklor ve etnografyasında süs unsuru olarak kullanılan bazı kuşlar*. Türk Dünyası Araştırmaları, 2(8), 83-93.
- Farkas, A. (2000). *Filipovka and the art of the steppes*. In J. Aruz, A. Farkas, A. Alekseev ve E. Korolkova (Eds.), *The golden deer of Eurasia: Scythian and Sarmatian treasures from the Russian steppes*. New York: The Metropolitan Museum of Art.
- Güngördü, O. B. (2017). *Erken Cumhuriyet dönemi düşüncesinde Japon imgesi*. Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi, 1(1), 59-74.
- İltuş, C. (2021). *Sûfi menâkıbnâmelerinde yer alan bazı hayvan motiflerinin tasavvufi açıdan değerlendirilmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1), 305-326.
- Kaplan, M. U. (2021). *Sanatın ve sanatkârın izinde*. S. Cantemir (Ed.), *Seramiğin izinde*. Kuveyt Türk.
- Karabulut, A. (2020). *Kendi olma serüveninin ontik sancısı: Çirkin ördek yavrusu*. Akademik Hassasiyetler, 7(14), 95-120.
- Kartal, S. ve Bağcı, V. (2022). *Türk sanatı kuş figürlerinin anlatılarına davet: Örme tasarımı örneği*. İdil, (95), 1077-1091.

- Kılıçkan, H. (2004). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk bezeme sanatı ve örnekleri* (3. Basım). İnkılap.
- Kimmerer, R. W. (2022). *Bitkilerin ruhu*. Can.
- Koluman, A. (2009). *Dinler ve gıda ilkelden semaviye*. Uludağ Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi, 28(1), 25-32.
- Kuban, D. (1964). *Anadolu Türk mimarisinin kaynak ve sorunları*. İTÜ Mimarlık Fak. Yayın.
- MacDougall, J. ve MacDougall, D. (2003). *Borneo'daki kör ördekler*. Görsel Antropoloji, 16(1), 1-14.
- Meriçboyu, Y. A. (2000). *Anadolu eski çağında takıların dili*. P Dergisi, 17(2000), 16-25.
- Ögel, B. (1993). *Türk mitolojisi-I*. Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi-II*. Türk Tarih Kurumu.
- Öney, G. (2004). *Büyük Selçuklu seramik sanatında resim programı ve gelişen figür üslubu*. Sanat Tarihi Dergisi, 13(1).
- Özkan, M. S. (2022). *Türk-İran mitoloji ve inanışlarında dualist varlık anlayışı*. Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar, 6(22), 217-236.
- Özkul, K. (2020). *Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası bezemeleri*. International Journal of Volga-Ural and Turkestan Studies, 2(3), 56-81.
- Özmen, A. F. ve Dalkıran, A. (2022). *Çağdaş Türk resminde güvercin teması: Ferruh Başağa-Orhan Peker-Kadir Şişginoğlu örneği*. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 7(3), 195-212.
- Pamuk, A. ve Oyman, N. R. (2016). *Türk çini sanatında kullanılan hayvansal figürlerin seramik yüzeyler üzerinde üç boyutlu uygulanması*. Art-e Sanat Dergisi, 9(17), 1-25.
- Piotrovsky, B. (1975). *From the lands of the Scythians: Ancient treasures from the museums of the U.S.S.R. 3000 B.C.-100 B.C.* Hardcover - January 1.
- Solmaz, Y. (2018). *Türk mutfak kültürü ve beslenme alışkanlıkları üzerine bir değerlendirme*. Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(3), 108-124.
- Sözen, M. (1971). *Diyarbakır'da Türk mimarisi*. Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yay.
- Sözlü, E. (2015). *İskit sanatı ve Anadolu'daki yayılımı*. Asos Dergisi, (10), 720-733.
- Jettmar, K. (1967). *Art of the steppes*. London.
- Takîyüddîn. (1976). *El-Turuk el-Seniyyet fî el-Âlât el-Rûhâniyyet*. University of Aleppo.
- Tiryak, E. (2021). *Selçuklu dönemi yıldız formlu çinilerinde kuş figürleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Ünver, A. S. ve Mesara, G. (1980). *Türk sanatında ince kâğıt oymacılığı (katı')*. Ankara.
- Von Franz, M. L. (2017). *Peri masallarında gölge ve kötülük: Gözden geçirilmiş baskı*. Shambhala.

- Yıldız, E. (2020). *Kronik hastalığa sahip çocukların duygusal istismar ve ihmal belirtilerinin resim yöntemiyle incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Yücel, A. ve Yozgat, S. (2019). *Türk mitolojisindeki kuş sembollerinin günümüz logo tasarımlarına yansımaları*. *Turkish Studies*, 13(18), 1477-1493.
- Yücel, M. ve Sanal, Ş. (2021). *Selçuklu dönemi eserlerinde hayvan sembolleri: Ahlat Müzesi örneği*. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 11(3), 535-545.

EXTENDED SUMMARY

Whether the image of the duck used in Turkish art is used as a cultural icon or only as an animal ornament is a matter to be considered. The iconographic analysis of this motif, which is seen in a wide range of Turkish art, in terms of the weight of meaning it contains in other art forms such as painting, sculpture, writing, metal, wood, miniature, tile and ceramic, is a matter of curiosity. It is also known that the image of the duck, whose historical and mythological origins in Turkish lands are mentioned, is accepted as a symbol of prosperity and fertility in Turkish mythology. The aesthetic and visual experiments of duck symbolism in Turkish art are generally shaped by materials such as wood, tile, metal, miniature, ceramic, stone, textile, etc. In this study, the formation adventure of the duck image used in the artistic field, which iconographic messages it contains and its characteristics as a work of art, technical and stylistic analyzes are examined together. One of the aims of this research is to reveal the various symbolic meanings of the duck image through the analysis of artistic works and the research of art in historical sources. In addition, the necessity to further investigate the symbolic and cultural meanings of the duck image in order to provide a broader understanding of Turkish art and culture has been evaluated. Here, how the duck image is depicted and interpreted in Turkish art, the change of time in which it exists and its use in various periods show the existence of a formal meaning. As a result, how artists use the image of the duck as a means of personal expression, and the situation of revealing the symbolism or iconographic meaning of this image in Turkish art are among the issues that are tried to be evaluated. This study, which is evaluated with the observation technique, field trip and research method, aims to make the role of the duck image in the depths of Turkish art more understandable, to illuminate its position in Turkish culture and to offer a new perspective to Turkish art. Subsequently, it addresses the functioning of the duck image's capacity in Turkish art and its potential to convey structured detailed analyses of its different cultural influences. These analyses are intended to reveal what kind of role the duck image plays and what kind of meanings it carries in Turkish art and to categorize it according to the way it is positioned in different geographies and different time periods.

In Scythian art, ducks are often seen on bronze ornaments, weapons, armor and various other objects. It is not known exactly why this motif is so common, but it is known that ducks had an important meaning for the Scythians. Duck figures are very common in Hun and Göktürk art. Duck figures are not only a decorative image, but also a cultural symbol and mythological meaning. In these cultures, the duck was highly valued because it symbolized fertility and wealth as well as hunting culture. In Seljuk Period tile art, duck

characters can be seen on the edges of tile panels and tile decorations. There are also some works in Ottoman art in which duck figures are kept alive. Famous Turkish painters such as Osman Hamdi Bey also used the duck figure in their works. The duck image is used in many different designs and images in contemporary art and different cultures. It has been concluded that the duck image carries both cultural icon and symbolic meanings in Turkish culture and the duck image in Turkish art has been extensively analyzed in terms of historical development and cultural meaning. As a result of the researches, it has been supported with examples that the duck has different usage areas in Turkish art, both imaginatively and concretely, albeit in limited numbers.